

مطبوعات و ارتباطات جمعی پرداخت. وی حقوق وسایل ارتباط جمعی را در چهار شاخه: ۱. مقررات و قوانین حاکم بر تأسیس و اداره رسانه‌ها؛ ۲. مقررات و قوانین مربوط به محتوای پیام‌های ارتباطی؛ ۳. حقوق حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و مقررات حاکم بر آفرینش‌های رسانه‌ای و حقوق مؤلف و ۴. مقررات بین‌المللی حاکم بر ارتباطات جمعی عنوان کرد. دکتر معتمدنژاد بر ضرورت توجه به

سلسله سخنرانی‌های علمی در انجمن صنفی روزنامه‌نگاران

اکرم دیداری

حفظ حقوق مؤلف و آفرینندگان پیام‌های ارتباطی تأکید کرد و گفت: روزنامه‌نگاران و عکاسان یک کار هنری انجام می‌دهند و اگر نشریه‌ای بخواهد از دستاوردهای آنها استفاده کند باید حقوق آنها را پرداخت کند. وی فلسفه تدوین مقررات بین‌المللی حاکم بر ارتباطات جمعی را در حق شکایت دولت‌ها و حکومت‌ها از انتشار اخبار علیه آنان به سازمان ملل و جبران غرامت و خسارت دانست و از این که این مقررات ضمانت اجرایی ندارد و اجرا نمی‌شود انتقاد کرد.

دکتر معتمدنژاد در پاسخ به پرسشی مبنی بر این که استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران را با توجه به ساختار سیاسی کشور چگونه می‌بینید، گفت: استقلال حرفه‌ای امری ضروری است و یک روزنامه‌نگار باید مثل یک پزشک یا وکیل موقعیت متزلزل شغلی نداشته باشد. روزنامه‌نگار اگر نتواند خودش را اداره کند هیچ‌گاه به

اشاره:

مدتی است که انجمن صنفی روزنامه‌نگاران ایران اقدام به برگزاری سلسله سخنرانی‌های علمی در حوزه علوم ارتباطات و روزنامه‌نگاری کرده است. در دور دوم این سخنرانی‌ها دکتر کاظم معتمدنژاد ۲۸ شهریور درباره «حقوق مطبوعات»، یونس شکرخواه ۲۵ مهر درباره «روزنامه‌نگاری و اینترنت»، عباس عیدی ۲۳ آبان درباره «روزنامه‌نگاری و آزادی» و محمدرضا رسولی ۷ آذر درباره «تبلیغات تجاری و نقش آن در رسانه‌ها» به ایراد سخنرانی پرداختند.

گزارشی که پیش‌رو دارید چکیده‌ای از مهم‌ترین مباحث عنوان شده در این سخنرانی‌ها است.

مطبوعات به تدوین چهار متن حقوقی جدید نیازمند است

دکتر کاظم معتمدنژاد استاد علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی طی سخنانی به بحث درباره ابعاد حقوق

جایی نخواهد رسید و روزنامه‌نگاری به صورت «باری به هر جهت» پیش خواهد رفت.

استاد علوم ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی بیان این که کوتاهی در تأمین استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری زیان بسیاری را به همراه خواهد داشت، افزود: رکن اول در مطبوعات، مسأله آزادی در چارچوب حاکمیت قانون است در این زمینه مطبوعات باید از طریق قضاوت‌های بیطرفانه مورد حمایت قرار بگیرند. رکن دوم، ایجاد فضای عمومی مطلوب روزنامه‌نگاری است. در سایه آزادی

مطبوعات، روزنامه‌نگاران می‌توانند فعالیت خود را آزادانه انجام دهند حتی اگر دغدغه‌های مالی و اقتصادی داشته باشند. وی تأکید کرد: برای تحقق استقلال حرفه‌ای ابتدا آزادی مطبوعات تأمین شده باشد تا در سایه آن استقلال اقتصادی هم مهیا شود. با امید به کمک دولت نمی‌توان استقلال اقتصادی یافت. در عین حال مطبوعات باید کمک‌های دولت را داشته باشند اما این حمایت‌ها ضابطه‌مند باشد به طوری که مطبوعاتی که آگهی کم‌تر دارند از حمایت مالی بیشتر برخوردار باشند.

دکتر معتمدنژاد اضافه کرد: در همه جای دنیا، کمک دولت به مطبوعات امری پذیرفته شده است اما ضوابط آن هم دقیق است به طوری که مثلاً در فرانسه نشریات صلیب و اومانیت از دو ارگان مختلف سیاسی هر دو به یک اندازه حمایت دولتی دریافت می‌کنند اما در کشورهای در حال توسعه مطبوعاتی که به دولت نزدیک‌ترند، از حمایت بیشتری هم بهره‌مند هستند.

استاد علوم ارتباطات رکن سوم در مطبوعات را توجه به آموزش‌های تخصصی روزنامه‌نگاری ذکر کرد و گفت: درست است که براساس اصول کلی حقوقی و ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق

سیاسی، هر فردی می‌تواند آزادی بیان داشته باشد اما مقتضیاتی برای حرفه روزنامه‌نگاری در نظر گرفته شده است و اکنون در اکثر کشورهای دنیا از فارغ‌التحصیلان این رشته استفاده می‌شود. همان‌گونه که هیچ فردی بدون دانشنامه پزشکی نمی‌تواند طبابت کند، روزنامه‌نگار هم نمی‌تواند بدون تخصص و تحصیلات مربوطه این کار را انجام دهد. وی تأکید کرد: انجمن صنفی روزنامه‌نگاران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دانشگاه‌های ارتباطات و روزنامه‌نگاری باید طی جلساتی سه جانبه بسترهای لازم را برای متخصص کردن بدنه مطبوعات و ارائه آموزش‌های لازم فراهم کنند.

دکتر معتمدنژاد رکن چهارم در مطبوعات را استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگار دانست و تصریح کرد که در این زمینه نیاز به تدوین قانون وجود دارد زیرا که از طریق انجمن صنفی به دلیل فقدان ضمانت‌های اجرایی غیرقابل دسترسی است.

وی اضافه کرد: در مجموع ما به ۴ متن حقوقی در عرصه مطبوعات شامل دو متن حقوقی مصوب انجمن صنفی روزنامه‌نگاران و مدیران مسوول مطبوعات و دو متن حقوقی مصوب مجلس شورای اسلامی نیاز داریم.

استاد علوم ارتباطات گفت: اگر قانون استقلال حرفه‌ای تصویب شود، در آن روزنامه‌نگار تعریف می‌شود، ضوابط کاری او مشخص می‌شود و انجمن مربوطه برای خبرنگار کارت خبرنگاری صادر می‌کند و مدیران مسوول را هم ملزم می‌کند که نیروهای انسانی مطبوعات را از طریق انجمن صنفی انتخاب کنند. در این صورت انجمن صنفی باید پیمان کار دسته‌جمعی روزنامه‌نگاری را دنبال کند چون روزنامه‌نگار یک خدمت اجتماعی را انجام می‌دهد و نیاز به پشتوانه حمایتی

■ اگر قانون استقلال حرفه‌ای

تصویب شود، در آن

روزنامه‌نگار تعریف

می‌شود، ضوابط کاری او

مشخص می‌شود و انجمن

مربوطه برای خبرنگار کارت

خبرنگاری صادر می‌کند و

مدیران مسوول را هم ملزم

می‌کند که نیروهای انسانی

مطبوعات را از طریق انجمن

صنفی انتخاب کنند.

دارد. همچنین مقررات اخلاقی و حرفه‌ای هم باید تدوین شود.

دکتر معتمدنژاد بر ضرورت تدوین قانون شورای مطبوعات نیز تأکید کرد و اظهار داشت: این قانون باید از طریق انجمن صنفی با همکاری نمایندگان مطبوعات و مجلس تهیه و تصویب شود. با این کار بسیاری از مراجعات مطبوعات به دادگستری از بین می‌رود و شورای مطبوعات خود جرم را تشخیص می‌دهد و پرونده را به دادگستری ارجاع می‌دهد.

وی در پاسخ به پرسشی مبنی بر این که با توجه به عدم مشارکت جدی خبرنگاران در جلسات انجمن صنفی و گرفتار بودن روزنامه‌نگاران در ابتدایی‌ترین مسائل زندگی و فقدان امنیت شغلی، آیا باز هم نیاز به آموزش هست، گفت: من معتقدم همه این مسائل را باید در کنار هم دنبال کنیم. روزنامه‌نگاری یک مسوولیت اجتماعی در خدمت مردم است. ما به

جای مردم فعالیت می‌کنیم. با وجود تزلزل در حرفه‌امان باید بپذیریم که تعهد داریم و نباید فکر کنیم که وضع مالی مان بد است. باید خونسرد و متین باشیم، تعادل مان را حفظ کنیم، پرخاش را بشنویم و گوش دهیم اما به روی خودمان نیاوریم. وی تأکید کرد: روزنامه‌نگاران اگر تحمل کنند، کارها به پیش خواهد رفت. ما به عنوان کسانی که دارای یک مسوولیت و رسالت اجتماعی هستیم باید ناراحتی‌ها را تحمل کنیم و با مسوولان نیز گفت‌وگو کنیم. ما نباید از قضات در نحوه برخورد با مطبوعات گسلايه کنیم چون حقوق مطبوعات در دانشکده‌ها تدریس نمی‌شود. قضات ما با روش‌های گذشته مسائل حقوقی مطبوعات را می‌شناسند، به همین دلیل هم گام‌هایی برای تدریس حقوق مطبوعات در دانشکده‌های مربوطه برداشته شده است و در سال آینده نیز دوره فوق‌لیسانس حقوق مطبوعات ارائه خواهد شد.

دکتر معتمدنژاد همچنین گفت: تا زمانی که روزنامه‌نگاری حرفه‌ای ما قوام نیابد، روزنامه‌نگاری ما مشکل دارد. اگر روزنامه‌نگاری حرفه‌ای تعطیل شود، روزنامه‌نگاری سیاسی ما هم دچار خدشه خواهد شد. البته هر کشوری در شرایط خود، وضع روزنامه‌نگاری خاصی را داراست. شرایط پس از دوم خرداد ۷۶ موجب شد که روزنامه‌نگاری سیاسی هم داشته باشیم اما اگر روزنامه‌نگاری حرفه‌ای نداشته باشیم کل حرفه روزنامه‌نگاری آسیب می‌بیند.

استاد علوم ارتباطات در پاسخ به این پرسش که در شرایطی که قدرت، پای خود را روی پای روزنامه‌نگاران فشار می‌دهد چرا روزنامه‌نگاران را به آرامش دعوت می‌کنید، گفت: اگر ما نیز در سالیان گذشته آرامش و تحمل نداشتیم، قطعاً نمی‌توانستیم موفق باشیم، زمان زیادی طول کشید اما تحمل کردیم.

■ دکتر معتمدنژاد: تا زمانی که روزنامه‌نگاری حرفه‌ای ما قوام نیابد، روزنامه‌نگاری ما مشکل دارد.

■ شکرخواه: در گذشته شهری را زنده تلقی می‌کردند که کنار بزرگراه واقع شده بود اما امروز می‌گویند شهری زنده است که کنار بزرگراه اطلاعاتی باشد.

■ اندیشه‌هایی که ممکن است در سطح جامعه فرصت ارائه پیدا نکند و یا ساختار روزنامه‌ای نوشتاری امکان ارائه به آنها را ندهد و به راحتی می‌تواند در اینترنت مجال انعکاس یابد.

■ اگر در روزنامه‌نگاری سنتی با مفهوم «شهروند» روبه‌رو بودیم این مفهوم امروز به «شبکه وند» تبدیل شده است.

■ یادداشت خوب، یادداشتی است که به فرد اطلاعات نمی‌دهد بلکه دانشی را که فرد دارد، درونی می‌کند و به نحو بسیار مؤثری به جامعه تزریق می‌کند.

■ نمی‌توان گفت که شرط خوب بودن یک روزنامه‌نگار، آزادی او است، ایجاد آزادی وظیفه روزنامه‌نگار است.

اندیشه‌های اقلیت قابل انعکاس در روزنامه‌نگاری اینترنتی است

یونس شکرخواه استاد علوم ارتباطات در سخنرانی خود درباره کاربرد اینترنت در روزنامه‌نگاری به بررسی تفاوت‌های روزنامه‌نگاری دیجیتال و روزنامه‌نگاری سنتی پرداخت.

وی گفت: در گذشته در بحث نیروهای انسانی، یقه سفیدها به عنوان کارمندان و یقه آبی‌ها به عنوان کارگران مطرح بودند اما با ورود به عصر اینترنت، امروز از یقه طلایی‌ها صحبت به میان می‌آید.

وی یقه طلایی‌ها را افرادی ذکر کرد که مهارت آنها جغرافیا را نمی‌شناسد و می‌توانند از خانه، مهارت خود را به مناطق دیگر بفروشند.

وی افزود: در گذشته شهری را زنده تلقی می‌کردند که کنار بزرگراه واقع شده بود اما امروز می‌گویند شهری زنده است که کنار بزرگراه اطلاعاتی باشد. در غیراین‌صورت مرده است و به همین

شکرخواه با اشاره به انتخاب پیام‌های تلفنی مخاطبان در روزنامه‌های نوشتاری مطابق با اهداف و سیاست کلی روزنامه گفت: در روزنامه‌نگاری اینترنتی اصلاً چنین چیزی وجود ندارد. یک نمونه بارز آن اخبار مربوط به روابط غیراخلاقی بیل کلینتون بود که گزارش اولیه این توفان خبری را یک دانش‌آموز اخراجی بر روی اینترنت انتشار داد.

وی همچنین علت شکست اجلاس سیاتل را ناشی از روزنامه‌نگاری اینترنتی دانست و گفت: در حالی که روزنامه‌های نوشتاری به نفع تجارت جهانی قلم می‌زدند اما سایت‌های اینترنتی مملو از مطالب متضاد با این اجلاس بود و همین امر موجب شکست اجلاس شد.

استاد علوم ارتباطات با طرح این پرسش که چگونه می‌توانیم از نظر دیجیتال به جایی برسیم که هویت ملی برای خودمان ایجاد کنیم، گفت: روزنامه‌نگاری اینترنتی سبب شده تا کشورهای اینترنتی شکل بگیرد. اگر در روزنامه‌نگاری سنتی با مفهوم «شهروند» روبه‌رو بودیم این مفهوم امروز به «شبکه وند» تبدیل شده است. حتی عده‌ای معتقدند که دیگر شهرها مرکز تمدن‌ها نیستند بلکه شبکه‌ها مرکز تمدن‌ها شده‌اند. وی تأکید کرد: در روزنامه‌نگاری اینترنتی موضوع ارزش‌های خبری فاقد اهمیت است و دروازه‌بانی خبری در این شیوه روزنامه‌نگاری مرده است.

وظیفه روزنامه‌نگار ایجاد آزادی است

عباس عبدی روزنامه‌نگار و عضو شورای سردبیری روزنامه نسوروز یکی دیگر از سخنرانان انجمن صنفی روزنامه‌نگاران ایران بود که به بحث درباره آزادی مطبوعات و وظایف روزنامه‌نگار پرداخت.

وی گفت: به نظر من وظیفه روزنامه‌نگار این نیست که نقش معلم اخلاق را داشته باشد و بگوید دروغ بد است. همه

خاطر بحث امروز دنیا موضوع زیرساخت‌های اطلاع‌رسانی ملی است.

استاد علوم ارتباطات سپس به تشریح تفاوت‌های روزنامه‌نگاری در عصر اینترنت با دوران گذشته پرداخت و گفت:

روزنامه‌نگاری سنتی از مدل انتقالی ارتباطات پیروی می‌کند و مخاطب را یک تأثیرپذیر منفعل می‌داند و به این شعار معتقد است که «من منتشر می‌کنم تو می‌پذیری» لذا جواب مخاطب را سخت می‌پذیرد. به عبارتی روش روزنامه‌های نوشتاری یک سویه است. اما در

روزنامه‌نگاری عصر اینترنت این بحث که این خبر به نفع ما است یا نه وجود ندارد وی اضافه کرد: به عبارتی اینترنت انقلاب بازتاب اندیشه‌های اقلیت شده است.

اندیشه‌هایی که ممکن است در سطح جامعه فرصت ارائه پیدا نکند و یا ساختار روزنامه‌ای نوشتاری امکان ارائه به آنها را ندهد و به راحتی می‌تواند در اینترنت مجال انعکاس یابد.

می‌دانند و می‌گویند دروغ بد است اما این وظیفه روزنامه‌نگار است که در موقعیت خاص عملاً نشان دهد که چرا دروغ بد است و چه آفت‌هایی دارد. در این صورت مطلب روزنامه‌نگار دارای جذابیت ویژه حتی برای معلمان اخلاق است.

عبدی، روزنامه‌نگار را فردی دانست که بتواند اظهارات یک فیلسوف را سریعاً عملیاتی کرده و حسب موقعیت جامعه یک یادداشت بنویسد و بگوید که چرا دیدگاه آن فیلسوف صحیح است وی افزود: روزنامه‌نگار نه فیلسوف است نه دانشمند و نه جامعه‌شناس اما باید با تمام

نوشت، چون در یک جامعه بسته، نگاه‌ها به صراحت بیشتر معطوف می‌شود تا اصل پیام.

وی در پاسخ به پرسشی مبنی بر این که چنین روندی موجب خودسانسوری می‌شود اظهار داشت: اینها خودسانسوری نیست. شما جامعه‌ای را فرض کنید که حداقل آزادی را هم نداشته باشد. اما واقعاً وظیفه چه کسی است که این آزادی را به وجود آورد؟ نمی‌توان گفت که شرط خوب بودن یک روزنامه‌نگار، آزادی او است، ایجاد آزادی وظیفه روزنامه‌نگار است.

■ **وابستگی رسانه‌ها به صاحبان آگهی، موجب شده که آنها به تدریج از ارائه نقش اصلی خود که همان انجام رسالت اجتماعی است، فاصله بگیرند.**

■ **هدف تبلیغ به عنوان یک وظیفه رسانه‌ای، تأمین نیازمندی‌های جامعه در ابعاد مختلف و تأمین بخشی از هزینه‌های رسانه‌ها است.**

این علوم آشنایی داشته باشد. وی به اهمیت نقش یادداشت‌نویسی در مطبوعات اشاره کرد و با توصیه به پرهیز از درج یادداشت‌های فرمایشی اضافه کرد: یک یادداشت خوب، یادداشتی است که به فرد اطلاعات نمی‌دهد بلکه دانشی را که فرد دارد، درونی می‌کند و به نحو بسیار مؤثری به جامعه تزریق می‌کند.

عبدی یادداشت‌هایی را ماندگار دانست که صریح و بی‌پرده با واقعیت روبه‌رو نمی‌شوند بلکه سعی می‌کنند در کنار واقعیت حرکت کرده و نتیجه‌گیری را به عهده خواننده می‌گذارند.

عضو شورای سردبیری روزنامه نوروز این شیوه یادداشت‌نویسی را به ویژه در ایران توصیه کرد و در توضیح علت آن گفت: چون در جوامعی مثل جامعه ما نمی‌توان حرف‌ها را صریح زد و هر نوع صراحتی موجب مخدوش شدن اصل مسأله می‌شود پس نباید خیلی صریح

عبدی تأکید کرد: ما به عنوان روزنامه‌نگار نباید گلیه کنیم که آزادی نیست و نمی‌توانیم کار کنیم بلکه باید به آزاد شدن جامعه کمک کنیم.

به باور وی جامعه ایران به روزنامه‌نگار عاقل نیاز دارد که بتواند در چارچوب آزادی، الگوری موفقی را ارائه کند و این کار صرفاً مستلزم صریح نوشتن نیست.

فقدان قانون در انتشار آگهی رسانه‌ای

محمد رضا رسولی یکی دیگر از استادان علوم ارتباطات در سخنرانی خود به بحث درباره تبلیغات تجاری و نقش آن در رسانه‌ها پرداخت. وی با اشاره به انتقادهای صورت گرفته نسبت به رسانه‌ها به دلیل ترویج فرهنگ مصرف‌گرایی ناشی از تبلیغ‌های غیرواقعی یا بزرگ شده اظهار داشت: وابستگی رسانه‌ها به صاحبان آگهی، موجب شد که آنها به تدریج از ارائه نقش اصلی خود که همان انجام رسالت

اجتماعی است، فاصله بگیرند. رسولی با بیان این که هدف تبلیغ به عنوان یک وظیفه رسانه‌ای، تأمین نیازمندی‌های جامعه در ابعاد مختلف و تأمین بخشی از هزینه‌های رسانه‌ها است، افزود: زمانی که مطبوعات از شکل مسلکی شدن فاصله گرفته و رویکرد خود را بر مبنای توجه به مخاطب قرار می‌دهند، در نتیجه باید بخشی از هزینه‌های خود را از طریق تبلیغ فراهم کنند.

استاد علوم ارتباطات به وجود سه رویکرد در تبلیغات تجاری که با هدف آگاهی دادن و تأثیر بر مخاطب با اهداف تجاری است، اشاره کرد و گفت: پس از انقلاب اسلامی و با توجه به فضای قبل از آن، رویکرد نفی تبلیغات رسانه‌ای در جامعه ایران حاکم شد و این رویکرد برای مبارزه با مصرف‌گرایی که مصداق فرهنگ غربی بود، شکل گرفت وی رویکرد «تبلیغات به سوی اطلاع‌رسانی» را رویکرد حاکم از دوران جنگ تا سازندگی در ایران عنوان کرد و گفت: در این نوع رویکرد به دلیل کاهش میزان نقدینگی، تبلیغات صرفاً جنبه اطلاع‌رسانی یافت به نحوی که تبلیغ در این دوره از نظر محتوا و تکنولوژیک قوی نبود.

رسولی رویکرد سوم را رویکرد توأم با تغییر اساسی در شیوه تبلیغات ذکر کرد که از یک سو با پایان جنگ، جامعه از افزایش نسبی تولیدات و رونق کالاهای مصرفی برخوردار شده بود و از سوی دیگر با الگوهای جدید از طریق ماهواره‌ها مواجه شده بود.

وی با بیان این که توسعه رسانه‌ای نیازمند تأمین هزینه است از فقدان قانون مدون در زمینه انتشار آگهی‌ها در رسانه‌ها انتقاد کرد و گفت: بعضاً آگهی‌هایی در رسانه‌ها انتشار می‌یابد که خلاف واقع بوده و ضررهایی را برای مخاطب به دنبال دارد. □